

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Piippo, Laura

Title: "Minulla täytyy olla mielessä hallittu kaaos, jotta tekstiä syntyy" : Leevi Lehdon Päivä yhdenpäivänromaanina

Year: 2021

Version: Published version

Copyright: © Ntamo, 2021

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Piippo, L. (2021). "Minulla täytyy olla mielessä hallittu kaaos, jotta tekstiä syntyy" : Leevi Lehdon Päivä yhdenpäivänromaanina. In M. Eskelinen, & J. S. Tuusvuori (Eds.), *Jälleen : Leevi Lehto reloaded* (pp. 59-72). Ntamo.

Laura Piippo

**”MINULLA TÄYTYY OLLA MIELESSÄ
HALLITTU KAAOS, JOTTA TEKSTIÄ
SYNTYY.”**

LEEVI LEHDON *Päivä*

YHDENPÄIVÄNROMAANINA

Leevi Lehdon *Päivää* (2004; P) on usein lähestytty – ilmeisistä syistä – sen rakenneperiaatteen, menetelmällisyyden ja kollaasimaisten ulottuvuuksien kautta. Kari Aronpuro nimittää arviossaan teosta ”lisääväksi montaasiksi, jossa osasten välillä ei ole mitään tekijän tarkoittamaa yhtenäisyyttä tai yhteistä nimittäjää”, ja Juri Joensuu keskittyy erityisesti teoksen menetelmälliseen luettelomuotoon jonka hän rinnastaa kollaasitekniikkaan¹. *Päivä* itse esittelee itsensä seuraavasti:

Päivä on yhtä kuin STT:n koko uutistarjonta elokuun 20. päivältä 2003 lauseittain aakkosjärjestykseen saatettuna. Se on yhtä aikaa todenmukainen kuva elämästä uutisvirrassa ja vääristävä peili, joka pakottaa kysymään mitä tapahtuu todella.
(P takakansi)

Juri Joensuu tarkentaa kuvausta väitöskirjassaan:

Myös numeroilla alkavat lauseet ovat mukana, asemoituna kirjan loppuun. Kirjan luku- ja kappalejako perustuu niin ikään aakkosjärjestykseen. Alkukirjaimen vaihtuminen merkitsee uutta lukua, ja kappalejako noudattaa tarkkaa sääntöä: kappale vaihtuu aina kun virkkeen ensimmäisen sanan toinen kirjain vaihtuu sekä repliikin kohdalla. Tekijä ei ole – teoksen nimeä ja omistusta lukuun ottamatta – kirjoittanut teokseensa sanaakaan, ainoastaan luovuttanut päätösvaltansa koneelliselle menetelmälle.²

Tätä kuvausta voi täsmentää vielä hitusen huomauttamalla, että itse asiassa aakkostettuina ovat lauseiden sijaan virkkeet, mikä erilaisten alisteisten ja rinnasteisten sivulauserakenteiden kautta luo tekstiin lauseiksi pilkkomista pidempiä ajatuskulkuja. Aronpuro muotoileekin tuoreeltaan julkaistussa arviossaan lauseella tarkoitettavan ”tässä yhteydessä [...] pisteeseen päättyvää merkkijonoa, esim.: 20.10 Miesten 1 500 m, pyörätuolikelaus”.³

Markku Eskelinen nimittää *Päivää* romaaniksi, mutta huomauttaa teoksen olevan ennemmin käsitteellinen kuin menetelmällinen, sillä aakkostus sillään ei ole kovin monimutkainen proseduuri. Myös Anna Helle kutsuu *Päivää* ”käsitteelliseksi teokseksi”. Joensuu taas kysyy, miten *Päivää* tulisi lukea ja vastaa: ”tarkastellen sen tuottaneen kaavan ja lopputuloksen suhdetta, etsien kielellisesti kiinnostavia kohtia, joita menetelmä on tuottanut. Kielellisesti ja tulkinnallisesti puoleensavetävät kohdat ovat useimmiten koomisia tiivistymiä.” Joensuu jatkaa: ”Lukemisen strategiaksi *Päivän* kohdalla valikoituu helposti bartheslaisen *tmesiksen*, hyppelhtivän ja mielihyvähakuisen lukemisen periaate. Tämän periaatteen mukainen luenta lehteilee *Päivää* vapaasti, epälineaarisesti, etsii hauskoja, tihentyneitä, merkitykselliseksi kuroutuvia

kohtia, ja löytääkin niitä usein. Tämä onkin oikeastaan ainut tapa lukea tätä teosta, joka ei sovellu kirjallisuuden perinteiseen vastaanottoon, jonka tavoitteena ja ihanteena on lukea teksti kokonaan, alusta loppuun.⁴

Joensuu myös toteaa *Päivän* muistuttavan romaania ulkoasultaan ja proosaa tekstinsä visuaalisen ilmeen kautta. Hän kuitenkin huomauttaa, että teoksen lukeminen ”romaanimaisesti alusta loppuun [...] tuntuisi hullulta yritykseltä hallita *Päivän* kaltaista tekstiä”. Samaan aikaan teos on kuitenkin Jyväskylän kaupunginkirjaston luokituksessa nimetty romaaniksi asiansanoilla ”kollaasiromaanit” ja ”yhdenpäivänromaanit”⁵.

Nämä edellä kuvatut luennat ovat paitsi kiinnittäneet Lehdon teoksen paikalleen suomalaiseen kirjallisuushistoriaan, myös olleet osaltaan avaamassa menetelmällisen ja konseptuaalisen kirjallisuuden reittejä kotimaiseen kirjallisuuteen niin tekemisen kuin lukemisenkin osalta. Kun tämä tarpeellinen pohjatyö on näin ollen tehty, aion nyt lukea teosta ohi konseptuaalisuuden sen nimen ja kirjastoluokituksen ehdottamalla tavalla, yhdenpäivänromaanin kategoriaa vasten. Kattaahan teoksen materiaali hyvin kirjalimellisesti yhden päivän tapahtumat romaaniksi aseteltuna, ja genrelle uskollisesti Lehdonkin *Päivä* alkaa aamun a:sta ja päättyy yön ö:hön. Pyrkimyksenäni on tarkastella, millaisia mahdollisesti uusia seikkoja tällainen luenta nostaa esiin Lehdon käsitteellisestä romaanista.

Yhdenpäivänromaanit, erityisesti sen alkuvaiheet, on perinteisesti kiinnitetty modernismiin. Varhaisista esimerkeistä mahdollisesti tunnetuimmat ovatkin modernismiklassikot James Joycen *Ulysses* (1922) ja Virginia Woolfin *Mrs. Dalloway* (1925). Suomenkielisen proosan saralla lajin edustajina listataan muiden muassa Maria Jotunin *Arkielämä* (1909), Joel Lehtosen *Putkinotko* (1920), Volter Kilven *Alastalon salissa* (1933) ja *Kirkolle* (1937), Mika Waltarin *Surun ja ilon kaupunki* (1936), F. E. Sillanpään *Elokuu* (1941), Hannu Salaman *Juhannustanssit*

(1964), Heikki Turusen *Kivenpyörittäjän kylä* (1976), Antti Tuurin *Pohjanmaa* (1982) ja *Lakeuden kutsu* (1997).⁶

Juhani Sipilä puhuu yhdenpäivänromaanin kohdalla enemmän erityisestä rakennetyypistä kuin kirjallisesta genrestä. Staffan Björckin, johon Sipiläkin nojaa, mukaan tällä tavoin järjestetyssä romaanissa mahdollisimman lyhyeen ajanjaksoon on sisällytetty mahdollisimman paljon inhimillistä sisältöä, millä hän viittaa toimintaan ja ajatteluun. Tyypillistä on Björckin mukaan myös henkilöiden sisäisen maailman korostuminen sekä ajan laskostuminen alati läsnä olevan menneisyyden muodossa. Tämän vuoksi teosten kerrontaan voi muodostua hyvinkin monimutkaisia aikarakenteita.⁷

Yhdenpäivänromaanin tunnusmerkkillisenä piirteenä pidetään myös syklisyyttä. Yksi päivä – sekä heikosti että vahvasti kerronnallisine aineksineen – voi muodostua koko elämän tai maailman pienoiskuvaksi.⁸ Leimallisesti edellä listatut esimerkkiteokset keskittyvät myös kuvaamaan vaihtelevien kohtaloiden ja aikatasojen ohella erilaisia paikkoihin kiinnittyviä yhteisöjä Dublinista Kustaviin.

Vaikka Lehdon *Päivä* irtautuukin modernismista monella tapaa, on sillä tuohon traditioon myös hyvin omalaatuinen kytkös. *Päivää* on usein tulkittu vertaamalla Kenneth Goldsmithin samankaltaista menetelmää noudattavaan teokseen *Day* (2003), joka rakentuu joka rakentuu niin ikään aakkostusperiaatteella *New York Timesin* yhden päivän uutisannista. Yhteys näiden teosten välillä onkin ilmeinen ja perusteltu. *Päivällä* on kuitenkin myös toinen – tai kolmas, mikäli yhden päivän uutistarjontaa katsotaan yhtenäiseksi lähdetekstiksi – selkeä kirjallinen esikuva, nimittäin Joycen jo mainittu *Ulysses*.

Päivän avaa omistuksen jälkeen kaksi sitaattia, ensimmäinen T. S. Eliotin *Wastelandista*, toinen Joycen *Ulyssesista*:

Books you were going to write with letters for titles. Have you read his F? O yes, but I prefer Q. Yes, but W is wonderful. O yes, W?

Ajatus *Päivän* tarkastelusta yhdenpäivänromaanien yhteydessä nousee paitsi tästä kirjallisuuden kuvauksesta aakkosina – suora ennakoivasti plagioiva viittaus *Päivän* lukuihin – myös sen asemasta tekijänsä tuotannon kokonaisuudessa. Lehto kuvaa *Ulysses*in esipuheessa myös kääntämäänsä romaania eräänlaiseksi teksteillä operoivaksi tutkielmaksi: ”Eräässä mielessä Joyce ei mielestäni niinkään tutki henkilöitään kuin sitä, mitä heistä romaanimuodon avulla (eikä vain sen, vaan myös vaikkapa lehtiutisen ([7]), viihdelukemiston ([3]), draaman ja pantomiimin ([5]) ja uskonnollisen tai didaktisen katekismuksen ([17]) muodoin) on sanottavissa.”⁹

Yhdenpäivänromaanista kenties kuuluisimman kääntäminen Joycen *Ulysses*ista (1922) Saarikosken *Odyssseusta* (1964) raakakäännöksenä käyttäen *Ulyssesiksi* (2012) vei Lehdolta hänen käännöksensä alkusanojen mukaan kymmenen vuotta eli ”Odyssseuksen harharetkien keston, joskin myös minä puuhasin enimmänsä aikaa kaikenlaista muuta”¹⁰. Tästä voidaan nopealla laskutoimituksella päätellä, että tämän ”kaikenlaisen muun” joukkoon lukeutuu myös *Päivä*, jota tästä näkökulmasta voi pitää eräänlaisena menetelmällisenä tutkielmana yhden päivän yhdestä mahdollisesta kirjallisesta esitystavasta.

Halu asetella *Ulysses*ista ja *Päivää* päälletyksiin johtaa helposti monenlaiseen epätarkkuuteen. Tätä ei yhtään helpota se, että kaiken kirjallisuuden voidaan nähdä, vähintäänkin löyhästi, rakentuvan aiemmalle kirjallisuudelle. Suhtaudun tähän vertailuun kuitenkin *Päivän* hengessä avoimen tutkivasti. Teemu Ikosta lainaten: ”miksei hetken ajateltaisi kaikkea kirjallisuutta sovittamisena ja sovittamista ainakin aluksi teostenvälisyytenä” niin, että ”yhtenä akselina on teosten

verbaalinen tai semioottinen identtisyys alluusiosta täydelliseen kopioon ja toisena teosten maailmojen identtisyys.”¹¹ *Päivä* edustaa tässä suhteessa erityistä joukkoa teoksia, sillä se lainaa tekstuaalisen materiaalinsa kokonaan olemassa olevasta julkisesta tekstikorpuksista lisäämättä itse sanaakaan (teoksen omistuskirjoitusta lukuun ottamatta).

Tarkkuuteen pyrittäessä erilaisten tekstienvälisyyksien joukossa usein erottelukykyisin ja siten myös käyttökelpoisin on Gérard Genetten teoksessaan *Palimpsests* (1997) lanseeraama transtekstuaalisuuden käsite. Genetten määrittelemänä se pitää sisällään viisi alalajia. Näitä ovat paratekstuaalisuus, metatekstuaalisuus, intertekstuaalisuus, arkkitekstuaalisuus ja hypertekstuaalisuus. Hypertekstuaalisuuden käsite kuvaa sellaista tekstienvälistä suhdetta, jossa teksti (hyperteksti) on jonkin aiemman tekstin (hypoteksti) välillinen tai välitön muunnos. Hypo- eli lähdetekstejä ja hypertekstuaalisia suhteita on monenlaisia¹². Lähdeteksteistä voidaan tuottaa uusia tekstejä esimerkiksi käsittelemällä niitä ”enemmän tai vähemmän proseduraalisesti”. Brian McHale taas kutsuu geneettiseksi tekstiksi tekstiä, jonka aikaansaaminen edellyttää ”olemassa olevilla teksteillä (omilla tai muiden) operointia, niiden leikkelyä ja yhdistelyä, uudestaan ja päällekirjoitusta, joka tuottaa tekstin, joka on jotenkin sama kuin alkuperäiset, mutta kuitenkin eri”.¹³

Näin *Päivän* suhdetta lähdemateriaaliinsa luonnehtii parhaimmin hypertekstuaalisuus¹⁴. Sukulaisuus Goldsmithin *Day*-teokseen puolestaan syntyy saman menetelmän soveltamisesta, kun taas suhteet *Ulysseseen* ovat luonteeltaan intertekstuaalisia, sitaatille rakentuvia. Joycen romaanin itsensä intertekstuaalisuus puolestaan on siinä määrin tiheää, että se on nostettu jopa romaanin kääntämistä koskevan tutkimuksen keskipisteeseen¹⁵. Intertekstuaalisena viittauksen muodossa voidaan pitää

myös *Päivän* proseduurista selvinnyttä yksilöintitietoa ”ISBN 951-37-3990-2, ISSN 0785-8388” (P 58), jonka takaa paljastuu Sitran julkaisu *Tulospalkkaus ja teollisuuden muuttuva palkanmuodostus* (2003)¹⁶.

Joycen romaani sisältää monen laajuudestaan kuulun romaanin lailla useita erilaisia asetteluja näytelmänomaisista repliikeistä nuottiviivastoihin. Myös *Päivästä* erottuu muutama tällainen muusta tekstistä poikkeava katkelma, vaikka tekstin läpi teoksen yhtenäisenä pysyvä asettelu sinänsä ei niitä erikseen tuotakaan. Teoksen viimeisessä, numeroin järjestyvässä luvussa piilee esimerkiksi pieni kauppalista tai katkelma reseptiä, jonka voi tulkita myös itsessään itsenäiseksi, löyhästi kertovaksi rakenteeksi:¹⁷

- 1 pieni (200 g) kesäkurpitsa.
 - 1 pieni (200 g) munakoiso.
 - 1 pieni (300 g) kukkakaali.
 - 1 punasipuli.
 - 1 rasia (250 g) kirsikkatomaatteja.
 - 1 tl juustokuminaa.
 - 1 tl suolaa.
 - 1 tl timjamaia.
 - 1 tl tuoretta raastettua inkivääriä tai 0,5 tl kuivattua.
 - 1 tuore punainen chili.
 - 1 varsisellerin varsi.
- (P 226)

Kiinnostavalla tavalla tässä katkelmassa numerot, joiden funktio on mitata kvantiteettia kvaliteetin sijaan säilyttävät jotain alkuperäisestä paremmin kuin semanttisilla merkityksillä operoiva kieli. Tällainen silläään triviaali ja aakkostuksen mekaniikkaan tyhjenevä huomio saa kuitenkin kysymään, millaiset tekstimuodot *Päivän* kirjallisessa tutkielmassa näyttävät onnistuvan vastustamaan lukijan pyrkimyksiä muokata, sekoittaa tai jopa tärvellä lukemaansa. Lehtoa mukaillen: mitä jostain on sanottavissa erilaisin kestävin tekstuaalisin keinoin.

Päivä rinnastuu *Ulysseskeen* ja laajemminkin monisisempiin yhdenpäivänromaaneihin myös ääntensä ja aikatasojensa moninaisuudessa. Tekstin aikatasot rakentuvat enimmäkseen eri virkkeiden välillä vaihtelevista aikamuodoista. Useimmiten *Päivä* pysyttelee uutiskielen mukaisessa preesensissä, mutta silloin kun aikamuodot vaihtuvat, ne luovat monenlaisia (näennäis-) kausaliteetteja ja jatkumoa:

– Mutta olemme sopeutuva armeija, puolustaa Riddle sotilaitaan.

– Mutta ymmärtäminen ei tarkoita samaa kuin hyväksyminen, hän korostaa.

Muun muassa Israelin ilmavoimien nähtiin partioivan Gazan yllä. Muun muassa kesäkuun lopussa kysyimme asiaa Viipurin alueen rajavaltuutetulta ja hän ilmoitti tällöin, että he eivät ole saaneet asiaan kuuluvaa käskyä, eivätkä tiedä päivämäärää. Muurinen halusi kuitenkin korostaa sitä, että Suomi ei kentällä ollut lainkaan jäljessä maailman huippuyhdistelmiin lukeutuvaa joukkuetta vastaan. Muusta viljasta ja riisistä EU kantaa tullia sen tasoisena, että tuotteen tullin sisältävä tulohinta ei ole korkeampi kuin tietyllä määrällä korotettu EU:n interventiohintaa. Muut hyvät kesäruoat ja -juomat ovat kuitenkin saattaneet kerryttää muutaman liikakilon, jotka on syytä karistaa pois. Muut vei meri.

(P 110)

Päivän erilaiset aikatasot, uudenlainen, hypotekstiin palautumaton moniäänisyys sekä kutkuttavat ja koomisetkin merkitykset syntyvät usein juuri lähdemateriaalin sisällön ristiriitaisuuksista tai ajoittaisesta toisteisuudesta. Esimerkiksi deiktiset ilmaukset luovat tuntua yhteisestä ja pysyvistä viittauskohdeesta, kuten esimerkiksi seuraavassa *Päivän* T-luvun katkelmassa:

Tämä johtui siitä, että yhtiö rajoitti perustekorkoisten säästövakuutusten myyntiä alhaisen korkotason vuoksi. Tämä johtui siitä, että yhtiö rajoitti perustekorkoisten säästövakuutusten myyntiä alhaisen yleisen korkotason takia. Tämä johtuu siitä, että yritykset globalisoituvat, eikä niillä ole samalla tavalla kiinteätä kotipaikkaa. Tämä kirja oli hirveän ponnistuksen takana. Tämä käy ilmi Elinkeinoelämän tutkimuslaitoksen Etlan keskiviikkona julkistamasta Kansantalous 2028 -teoksesta. Tämä laskee oluen hintaa valtionvarainministeriön laskelmien mukaan 14 prosenttia. Tämä merkitsee käteen jäävän nettopalkan kasvua 21 eurolla kuukaudessa. Tämä merkitsee käytännössä tuen suuntaamista (Maailman antidopingneuvostolle) Wadalle sen ponnistelujen edesauttamiseksi. Tämä merkitsee noin 5 miljoonan lisämenoa valtiolle. Tämä oli hirvittävä teko, joka kylvi uuden väkivallan siemenet. Tämä oli täsmälleen oikea aika voittaa nämä miehet. Tämä on hankala ja uusi tilanne myös meille. Tämä on kuitenkin ensimmäinen sarjakuva, jossa sankaripari on uskaltanut tulla ulos kaapista. (P 189)

*Ulysses*in juuret ovat korostetusti antiikissa, jonka kaunokirjallisiin keinoihin lukeutuu muun muassa näyttämöltä lainattu kuoro. Kuoron tehtävä on usein toistaa teoksen teeman ja sanoman kannalta keskeistä viestiä: yleisön ääntä, moraalien ja yhteisön ääntä. Tämä piirre lienee selvin linkki *Päivän* ja yhdenpäivänromaanien välillä, kun kuvataan yhteisöjä tai tuodaan ne osaksi tekstiä. Kuoroutuvat kohdat tulevat myös paljastaneeksi kontekstistaan irrotettujen virkkeiden mahdolliset asenteet ja implikaatiot. Kuoromaisuus kantautuu erityisesti niihin *Päivän* kohtiin, joissa STT:n yksittäisten toimittajien tuottamat kirjalliset äänet yhtyvät toistamaan samaa sanomaa:

Huom! Huomattava osa toimituskunnasta on kuitenkin sanoutunut irti epäluottamuslauseesta.

Huomattava osa toimituskunnasta sanoutui irti epäluottamuslauseesta heti, kun kannanotto tuli sen tietoon. Huomattava osa toimituskunnasta sanoutui irti epäluottamuslauseesta heti kun kannanotto tuli toimituskunnan tietoon. Huomattava osa toimituskunnasta sanoutui kuitenkin eilen irti Alma Median johdolle toimitetusta epäluottamuslauseesta. Huomattava osa toimituskunnasta sanoutui kuitenkin eilen irti epäluottamuslauseesta.

(P 47).

Kuoron rivit alkavat kuitenkin rakoilla, kun virkkeen-aloitusasemaan nousee yksikön kolmannessa puhuva subjekti. Vaikutelma voimistuu entisestään, kun yksikön kolmas yksilöidään toistuvasti jonkun tietyn henkilön ilmaisuksi. Toisaalta tekstin aakkosellinen järjestäminen voi myös horjuttaa yksittäisen puhujan auktoriteettia muokkaamalla hänen viestinsä uuteen uskoon:

Ministeriössä oli väkeä, johon hän ei luottanut.
– Minua alkoi aivan suunnattomasti kiinnostaa, keitä nämä Panulat olivat, minkälaista heidän elämänsä oli ollut, miksi he olivat menossa Amerikkaan ja miksi päätyivät juuri Titanicille, kertoi kirjailija ja toimittaja Ulla Appelsin. Minulla täytyy olla mielessä hallittu kaaos, jotta tekstiä syntyy.

(P 106).

Aikatasojen ja -taskujen runsaus teoksen kokonaisuudessa synnyttää lukuisia risteäviä sisäisyyksiä, joihin kuhunkin muodostuu oma ilmastonsa ja historiansa: *Päivä* todella näyttää oikealta etäisyydeltä katsottuna miniatyyriltä elämästä ja maailmasta. *Päivän* hypotekstin eli STT:n uutissähkeiden kuvaava ja tuottama maailma on kuitenkin moniääninen ja avara vain näennäisesti. Aikaa ja elämää on suodatettu sähköisiin uutiskriteerein ja käännetty

journalistiselle kielelle, ja teos onkin ennemmin eräänlainen aikakapseli ja preparaatti tietyn hetken uutismediatodellisuudesta kuin elämän pienoiskuva. Jos tarkoituksena on sisällyttää romaaniin edellä viitatus kaltaisesti ”mahdollisimman lyhyeen ajanjaksoon [...] mahdollisimman paljon inhimillistä sisältöä”, ei uutisten maailma ja kieli näytä tästä lähtökohdasta kovin hedelmälliseltä – niin elämälle vieras sen tuottama ja *Päivän* paljastama tekstuaalinen todellisuus paikoin on.

Vaikka uutissähkeiden tekstillä on useampi tekijä, ovat he kaikki toimineet samanlaisen ohjeistuksen alaisina, tekstin tiettyä tarkkaan rajattua muotoa ja tehtävää silmällä pitäen. Toisaalta tämä seikka samalla myös tukee *Päivän* rakenteellista teoseheyttä: jokainen pohjateksti on kirjoitettu samankaltaisesta positioista käsin, neutraaliin yksikön kolmanteen (suoria sitaatteja lukuun ottamatta) käärittynä. Vasta materiaalin purkaminen aakkostamalla tuottaa siihen aitoa, ennalta-arvaamatonta polyfoniaa.

Monista mahdollisista puhujistaan ja yhteisön äänenmuodostusta tutkivista kohdistaan huolimatta *Päivä* näyttäytyy usein myös pitkänä ja monipolvisena yhdenpäinvänromaaneistakin tuttuna tajunnanvirtana, nimeämättömän subjektin sisäisenä monologina. *Ulysses* päättyy niin ikään sisäiseen monologiin, Molly Bloomin äänettämiin sanoihin, joiden voi kuuluisine *kyllä*-toistoineen halutessaan helpostikin kuvitella kaikuvan myös *Päivässä*:

ja sitten pyysin häntä silmilläni kysymään uudelleen ja sitten hän kysyi minulta suostuisinko kyllä sanomaan kyllä vuoren kukkani ja ensin kiersin käsivarteni hänen ympärilleen kyllä ja vedin hänet alas puoleeni niin että hän saattoi tuntea rintani kyllä pelkkää parfyymia kyllä ja hänen sydämensä löi kuin hullu ja kyllä minä sanoin kyllä minä suostun Kyllä.¹⁸

Erikoista kyllä, sana ”kyllä” esiintyy *Päivässä* kuitenkin vain kolme kertaa, useiden sivujen toisistaan erottamina. Näin näiden kahden Lehdon teoksen lukeminen ristiin intertekstuaalisen suhteen kautta voi kääntää vaikutussuunnan alkuperäisestä päinvastaiseksi: *Ulysses* kuulostaa lopussaan enemmän *Päivältä* kuin *Päivä* itse. Tämän silmäkääntötempun siivittäjä luen *Päivän* kernaasti paitsi kotimaisten konseptuaalisten teosten myös yhdenpäinromaanien joukkoon – mutta samalla ajatusleikkinä myös mahdolliseksi *Ulysses*en suomennosprosessiin liittyväksi menetelmälliseksi oheistutkielmaksi, jollaisena se voi kenties tarjota virikkeitä tuleviinkin käännöshankkeisiin.

VIITTEET

¹ Aronpuro 2004; Joensuu 2012, 158–159. *Päivää* ei nähdäkseeni kuitenkaan varsinaisesti voi pitää varsinaisena kollaasina, joka lähtökohtaisesti korostaa materiaalinsa moniaineksisuusutta ja diversiteettiä. Joensuuta mukailleen löydetyn tekstin hyödyntäminen voidaan kuitenkin nähdä kollaasin sukuisena kirjallisena ilmiönä. Ne erottaa toisistaan se, että kollaasissa olennainen teko on sijoittaminen leikkaamisen ja sekoittamisen sijasta (Joensuu 2012, 152; Joensuu 2016, 14).

² Joensuu 2012, 191.

³ Aronpuro 2004.

⁴ Eskelinen 2016, 558–559; Helle 2019, 57–58; Joensuu 2012, 191 & 193–194.

⁵ Joensuu 2012, 194.

⁶ Ks. Marttinen 2012, 45.

⁷ Sipilä 2005, 211; Björck 1953.

⁸ Ks. Assmann 1982, 16, 19; Björck 1953, 210–217; Marttinen 2012, 36; Sipilä 2005, 211 & 215.

⁹ Lehto 2012, 9.

¹⁰ Sama, 11. Lehto kertoo käännösprosessista vielä tarkemmin Lauri Niskasien ennen suomennoksen ilmestymistä tekemässä haastattelussa.

¹¹ Ikonen 2018, 241.

¹² Ks. esim. Piippo 2020, 43–44.

- ¹³ Niemi, Joensuu & Ikonen 2018, 114; McHale 2004; Niemi, Joensuu & Ikonen 2018, 107 (sitaatti).
- ¹⁴ Ks. myös Eskelinen 2014.
- ¹⁵ Ivaska, Katajamäki, Holopainen, Karhu, Niskanen & Paloposki 2020, 128–130.
- ¹⁶ Genette 1997, 8.
- ¹⁷ Vrt. Joensuu 2017.
- ¹⁸ Joyce 1922/2012, 832.

Kirjallisuus

Kari Aronpuro, Sataprosenttinen kollaasi. *Kiiltomato* 20/viii/2004.

Dietrich Assmann, Yhdenpäivänromaani. Mietteitä erään tutkimuksen perustaksi. Teoksessa ”Siivilöity aika” ja muita kirjallisuustutkelmia. Toim. Eino Mairioniemi. Joensuun korkeakoulu, Joensuu 1982, 5–22.

Staffan Björck, *Romanens formvärld. Studier i prosaberättarens teknik*. Natur & Kultur, Stockholm 1953.

Markku Eskelinen, Kolmannen asteen yhteys. Teoksessa *Esseitä suomalaisesta kokeellisesta proosasta*. Toim. Anna Helle & Juri Joensuu. MKS, Helsinki 2014, 1–11.

Markku Eskelinen, *Raukoilla rajoilla. Suomenkielisen proosakirjallisuuden historiaa*. Siltala, Helsinki 2016.

Gérard Genette, *Palimpsests. Literature in the Second Degree* (1982). University of Nebraska Press, Lincoln 1997.

Anna Helle, *Todellisuus pahoinpiteli runon. Yhteiskunnallisuus ja tunteet suomenkielisessä kokeellisessa nykyrunoudessa*. Eetos, Turku 2019.

Teemu Ikonen, Sovitus. Teoksessa *Suo, kuokka ja diversiteetti*. [Osa:] α. Toim. Markku Eskelinen & Leevi Lehto. nTamo, Helsinki 2018, 239–244.

Laura Ivaska, Sakari Katajamäki, Tiina Holopainen, Hanna Karhu, Lauri A. Niskanen & Outi Paloposki, Tekstuaaliset tilat. Käännöstieteen ja tekstuaalitieteiden rajavyöhykkeellä. *MikaEL Kääntämisen ja tulkkauksen tutkimuksen symposiumin verkkojulkaisu* (13), 2020, 124–137.

Juri Joensuu, *Menetelmät, kokeet, koneet. Proseduraalisuus poetiikassa, kirjallisuushistoriassa ja suomalaisessa kokeellisessa kirjallisuudessa*. Poesia, Helsinki 2012.

Juri Joensuu, *Vuoden 1965 mania? Suomalaisen kirjallisuuden hullu vuosi*. Poesiavihkot n#6. Poesia, Helsinki 2016.

Juri Joensuu, Fiktiiviset reseptit ja mahdollottomat ateriat kirjallisen komiikan lajina: matoherkkua, muovikeittoa, potentiaalista salaattia. *Avain* 2/2017, 5–24.

James Joyce, *Ulysses* (Ulysses, 1922). Suom. Leevi Lehto. Gaudeamus, Helsinki 2012.

Leevi Lehto, *Päivä* (2003). ntamo, Helsinki 2012.

Leevi Lehto, Suomentajan sana. Teoksessa. James Joyce, *Ulysses* (Ulysses, 1922). Suom. Leevi Lehto. Gaudeamus, Helsinki 2012, 7–12.

Brian McHale, Mekit/muokkaajat eli proteesifiktio muotoja. Mathews, Sorrentino, Acker ja muita. (Mech/Shaper, or, Varieties of Prosthetic Fiction. Mathews, Sorrentino, Acker and Others.) [suomentajaa, alkutekstin ilmestymisvuotta ja -paikkaa ei ole ilmoitettu] *Synteesi* 1/2004, 2–15.

Heta Marttinen, Epäkerrotun mahdollisuuksia Elina Hirvosen romaanissa *Että hän muistaisi saman*. *Avain* 1/2012, 34–47.

Marko Niemi, Juri Joensuu & Teemu Ikonen, Menetelmällisen kirjoittajan perussanasto. Teoksessa *Menetelmällisen kirjallisuuden antologia*. Toim. Teemu Ikonen. Post-Oulipo, Helsinki 2018.

Lauri Niskanen, Translating Ulysses from Saarikoski to Joyce. A Conversation with Leevi Lehto. *Circularundbrev* 1/2010, 9–14.

Laura Piippo, *Operatiivinen vainoharha normaalitieteen aikakaudella. Jaakko Yli-Juonikkaan Neuromaatin kokeellinen poetiikka*. Väit. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä 2020.

Juhani Sipilä, Vedenpaisumus ja Baabelin kielten sekoitus samana päivänä. Hannu Raittilan yhdenpäivänromaanin *Ei minulta mitään puutu*. Teoksessa *Lajit yli rajojen. Suomalaisen kirjallisuuden lajeja*. Toim. Pirjo Lyytikäinen, Jyrki Nummi & Päivi Koivisto. SKS, Helsinki 2005, 206–236.